

УДК 316.334.56

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІСТА ТА СПЕЦИФІКА СОЦІОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ МІСТОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ

І. В. Козлова

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000,
ser_mot@ukr.net*

Розглянуто існуючі підходи та концепції розгляду міста й містотворчих процесів. У процесі огляду визначено низку спільних позицій авторів, які працюють у цьому напрямку, а також методологічні лакуни, які потребують наукового заповнення.

Ключові слова: місто, простір, підходи до розгляду міста.

Соціологія міста – це одна з найпрактичніших галузевих соціологічних теорій у сучасному суспільстві, проте водночас це одна з найменш концептуально розвинених галузевих дисциплін у межах сучасної української соціології. Таку суперечність можемо пояснити широтою теми дослідження: соціологія міста – об’ємна галузь, яку можна дослідити лише фрагментарно, чим і займаються українські та закордонні дослідники.

Метою нашої статті є огляд наявних концепцій та підходів до розгляду міста й відповідне визначення теоретичних лакун у межах цієї галузі, заповнення яких вимагає сучасний рівень розвитку дисципліни, обраної для розгляду.

На сучасному етапі існує безліч визначень, що пояснюють природу та специфіку міста і міських процесів. За визначенням В. Белоусова, місто – це резервуар культурних та соціальних капіталів [1, с. 45]. Класики урбаністичної соціології Р. Парк та Е. Берджес пояснюють фізичну експансію міста як результат диференціації елементів, що складають соціальну структуру, а саме: переміщення одиниць, груп та ринкових суб’єктів відповідно до місця проживання і професії. Американські дослідники Л. Мумфорд та К. Девіс визначають місто як спільноту тривалості, що змінюється у матеріальному, суспільному і культурному середовищі [2, с. 79].

У польській літературі поширеною є синкретична дефініція М. Маліковського, який визначає місто як компактну, відокремлену від оточення, індивідуалізовану та врегульовану одиницю, що має сформований центр, заселена людьми, не задіяними у сільськогосподарській діяльності, натомість ця одиниця продукує матеріальні блага, послуги і цінності, а також репродукує свою здатність до праці і суспільного життя, особливо інтенсивно впливає на своє просторове середовище і сама підлягає його впливу [2, с. 85].

Отже, можемо твердити, що сучасне місто охоплює всі етапи людського життя, забезпечує матеріальні й духовні потреби особистості. Міський простір існує не тільки фізично, його можна сприймати у різних вимірах: на рівні соціуму (простір для соціальних відносин), культури (простір, де розгортаються історичні події або відбувається діалог спільнот), історії. Можна сказати, що міський простір упорядковує життя городян, задаючи траєкторії їхньої поведінки й життєвого шляху [3, с. 240].

З огляду на таку соціальну локалізацію, як місто, останнє виступає однією із центральних категорій досліджень у багатьох гуманітарних дисциплінах. Достатньо широкий спектр дисциплінарних ракурсів у вивченні міста пропонує українська дослідниця В. Серода: територіально-поселенський; економічний; містобудівельний; психологічний; історико-культурний; філософсько-методологічний; соціологічний [4, с. 26].

Територіально-поселенський ракурс у вивченні міста розробляють географи з кінця XIX ст. Традиційна типологія міст, що використовують урбаністи (в тому числі соціологи), – за виробничими функціями і розмірами.

Економічний ракурс у вивченні міста дотримується тези про виробничо-економічний фактор появи і розвитку міст, про виробничо-економічні закономірності розселення і територіальної мобільності.

У межах **містобудівельного ракурсу** у вивченні міста останнє розглядають як:

- систему соціально-функціонального розселення: місце праці, житло, розваги;
- штучне середовище: сукупність архітектурно-інженерної інфраструктури.

У межах **історичного ракурсу** місто доволі часто розглядається як історичний матеріал, який використовується соціологією, і навпаки. Історія робить акцент на *політичних аспектах міського життя*. Французькі історики О. Т'єрі і Ф. Гізо вважають, що виникнення міста – це зародження нового соціально-політичного ладу. Історія міста – це історія боротьби буржуазних прошарків з феодальним ладом [4, с. 27].

Психологічний дисциплінарний ракурс розглядає місто як простір життєдіяльності, який дає можливість досліджувати “сприйняття”, “образ”, “установки”, “архетипи”, “інтерпретації”, “конструювання” у міському просторі.

Філософсько-методологічний дисциплінарний ракурс містить два контексти розмірковувань про місто:

- 1) гносеологічний – обговорення питань, пов’язаних із самим процесом пізнання міста;
- 2) системний – розгляд міста як системи або ж необхідність системного аналізу міських процесів (наприклад, у проектуванні).

Соціологічний дисциплінарний ракурс. Як ми вже мали змогу зауважити, попередньо розглянуті дисциплінарні ракурси, попри те, що досліджують окремі аспекти розвитку міст, також частково торкаються і соціологічної проблематики (зокрема, це доволі відчутно у напрямках гуманітарного характеру). Різноманітні дисципліни виділяють у місті як об’єкти досліджень лише окремі, “свої” сторони; з огляду на цей факт, дослідження в обраній нами галузі є сегментарними та мозаїчними. Багатоаспектність і змінність феномену міста спонукає дослідників до пошуку інтегральної, генералізуючої основи, дисципліни для його визначення та опису – у цьому контексті йдеться про

соціологію як науку, що здатна звести в єдине ціле мозаїчні фрагменти, досліджувані іншими дисциплінами.

Можемо визначити декілька суттєвих переваг соціологічного ракурсу у вивченні міста:

- 1) соціологія як наукова дисципліна сама виникла в результаті синтезу низки наук, її понятійний апарат найкраще пристосований до методологічного синтезу;
- 2) соціологія аналізує *взаємодію у спільноті*, а місто характеризується саме через взаємодію, що витворює особливу спільноту [4, с. 27].

Соціологія міста не виступає єдиним монолітним блоком у соціогуманітарних науках. Це означає, що якщо ми говоримо про фрагментарність у питаннях дослідження в межах цієї галузі, йдеться і про мозаїчність чи, радше, множинність теорій та підходів, що формують цю дисципліну.

Класифікувати теорії та теоретичні підходи до вивчення соціології міста доволі проблематично. В українській традиції простежуються спроби створення такої класифікації, однак вони є недостатньо широкими, та здебільшого ґрунтуються на двох критеріях: класичні напрямки та сучасні (у стосунку до класичного).

Натомість польські дослідники у галузі соціології міста Б. Яловецький та М. Щепанський пропонують ширшу класифікацію: класичний період; екологічний напрямок (Чиказька школа); суспільна неоекологія; культуралістичний напрямок; структуралістичний напрямок (“нова соціологія міста”); нові течії [5, с. 47].

На цій класифікації зупинимось детальніше. Яскравими представниками **класичного періоду** в розробленні дисципліни соціологія міста виступають К. Маркс, Ф. Енгельс, Ф. Тьонніс, Е. Дюркгайм, Г. Зіммель, М. Вебер [6].

Розроблення К. Маркса та Ф. Енгельса знаходяться у царині макроконцепцій. Автори розглядали місто насамперед як результат історичного процесу економічного розвитку соціальної системи, як місце концентрації виробництва і розподілу суспільної праці. Відповідно, класики марксизму фокусують свою увагу на процесах розвитку виробництва як визначальних, рушійних формах соціальної системи (частиною якої виступає місто).

Роль процесу розподілу праці яскраво ілюструє функціоналізм Е. Дюркгайма (макросоціологічні концепції). У своїй роботі “Про розподіл суспільної праці” французький дослідник зазначає, що *“міста завжди походять від потреб, що примушують індивідів постійно знаходитись на максимально близькій відстані один до одного; вони являють собою точки, в яких соціальна маса стискається сильніше, ніж в інших місцях”* [7, с. 180]. Процес розподілу, диференціації праці Е. Дюркгайм вважає основою функціонування самого суспільства та міста як його територіально-просторової оболонки. Звертаючись до дюркгаймівської концепції механічної та органічної солідарності, де перша притаманна доіндустріальним містам, а друга – індустріальним, можемо твердити, що автор одним із перших висловив гіпотезу про професійний розподіл праці, який лежить в основі урбанізаційних процесів.

Як бачимо, вищезгаданих дослідників цікавить радше економічний характер розвитку міських процесів.

Місто як соціокультурну гетерогенність, що створює умови для формування і виокремлення специфічних міських спільнот, які, відповідно, різняться символічною та організаційною культурою, характеризують німецькі дослідники Г. Зіммель та М. Вебер – це єдині автори “класичного” періоду, які присвячували місту окремі праці соціологічного характеру.

“Великі міста та духовне життя” Г. Зіммеля – одна з перших спроб соціологічного аналізу ментальної складової міста та міського життя. Одна з перших, тому що, на наш погляд, спробу опису та дослідження цієї проблематики здійснив Ф. Тьонніс у своїй всесвітньо відомій праці “Спільнота і суспільство”. Ф. Тьонніс як представник макросоціологічного підходу у соціології дефініціює дві основні форми організації суспільного життя – *Gemeinschaft* (спільнота) і *Gesellschaft* (суспільство). Дослідник у своїй роботі акцентує на ментальних, духовних особливостях та відмінності міста і сільської місцевості, його концепція суспільства ілюструвалась міськими прикладами. На відміну від Ф. Тьонніса, Г. Зіммель у своєму есе аналізує, порівнює між собою маленьке та велике місто. Ключовими поняттями праці дослідника виступають раціоналізм та індивідуалізм як характеристики, притаманні відповідно великому та маленькому містам. Уніфікатором у системі раціональних відносин Г. Зіммель вважає гроші. На противагу великому раціоналізованому місту виступає маленьке, індивідуалістичне місто, в основі функціонування якого лежать понижена нервовість та міцні міжособистісні духовні взаємини. В основі міжособистісних взаємин між мешканцями мегаполісу лежить феномен, який Е. Гідденс пізніше назвав “ввічливою неухважністю” – здатність до поверхових реакцій.

З такого опису логічно було б запідозрити зіммелівські преференції у двох аналізованих ним типів міст. Однак і маленьке місто автор критикує, адже воно відчутно звужує світогляд особистості, її пересування та відносини. Така характеристика ще раз підтверджує певну схожість концепції “гемайншафт і гезельшафт” Ф. Тьонніса та візії міста Г. Зіммеля. Зіммелівський мегаполіс, за своєю суттю, відповідає утворенню типу гезельшафт Ф. Тьонніса, тоді як соціальному утворенню маленького міста більше відповідають характеристики спільноти типу гемайншафт. Важливо наголосити на тому, що німецький дослідник у своєму есе робить акцент на урбанізмі (життя у межах міста), а не на урбанізаційних процесах (розвиток міських районів).

М. Вебер (макроконцепції) у праці “Місто” фактично першим визначив різницю між метафізичним простором міста та фізичними, територіальними його межами. Автор вирізняє два погляди на місто: економічний та політико-адміністративний. Останньому властива прив’язка до території, адже, на думку класика німецької соціології, у політико-адміністративному сенсі містом може вважатись та територія, яка за своїм економічним значенням не могла б претендувати на таку адміністративну позицію [8]. Однак тематика поділу міського простору в такій манері лише окреслена, але не розпрацьована автором.

Екологічний напрямок (Чиказька школа у США). Саме зародження та поява Чиказької школи символізує собою зародження урбаністичної соціології. Особливість напрацювань і основна відмінність від попередньо перелічених розробок класичного періоду полягала у тому, що дослідницькі доробки в галузі соціології міста у межах

школи в більшості своїй мали емпіричний характер, використовувались задля вирішення конкретних проблем міста. Дослідники Чиказької школи вивчали:

- специфіку виникнення урбанізму;
- існування та визначення зон злочинності;
- слабкість суспільних інституцій;
- корупцію влади та ін.

Американські науковці також розглядали місто як результат процесів концентрації, централізації, сегрегації, вторгнення та переємності.

Екологічний напрямок містить у собі низку піднапрямків, а саме:

- урбаністично-екологічний;
- кримінологічний;
- соціально-психологічний;
- прогнозування суспільного життя.

Найбільш відомий з піднапрямків – *урбаністично-екологічний*, представлений доробками таких авторів, як Р. Парк, Е. Берджес, Р. Маккензі, Л. Вірт.

Основним методологічним нововведенням Р. Парка стала соціально-екологічна концепція, в основі якої лежить уявлення про місто як про організм (не треба забувати, що Р. Парк був соціобіологом), насамперед біологічний феномен, який, крім соціального (культурного) рівня, містить також рівень біотичний, що лежить в основі соціального розвитку і визначає саму організацію суспільства.

Спробу адаптації теоретичних напрацювань Р. Парка та надання їм емпіричного характеру здійснив Р. Маккензі. Дослідник намагається віднайти зв'язок між соціальними та просторовими змінами. Також автор категоризує саме поняття соціальної екології, виділяючи у ній:

- екологічну організацію (просторова структура поселень та інститутів);
- екологічне домінування (функціональні зв'язки між елементами просторової соціальної структури);
- екологічну послідовність (часові зміни в екологічній спільноті).

На основі цих категорій виникли такі методи емпіричних досліджень міста, як зонування, соціальне картографування, опис життя спільноти методом включеного спостереження, біографічний метод, кейс-стаді тощо [9, с. 180].

Послідовник та колега Р. Парка Е. Берджес розглядав міську спільноту як мозаїку різноманітних соціальних груп, кожна з яких претендувала на певну територію. Таким чином з'явилась відома зональна теорія Е. Берджеса (вона ж теорія структурування міського простору), яка характеризувалась як методологічною, так і практичною новизною, впровадженою в дослідницьких колах Чиказької школи.

Ще одним яскравим представником Чиказької школи є Л. Вірт. У своєму есе "Урбанізм як стиль життя" основну проблему міської соціології дослідник формулює як потребу у виявленні форм суспільного впливу і організації, які виникають у відносно постійних компактних поселеннях, де проживає значна кількість гетерогенних індивідів [10]. На основі спостережень, припущень та досліджень Л. Вірт висуває гіпотезу про взаємозв'язок між кількістю, густиною та різноманітністю населення, з одного боку, та життям груп – з іншого.

Кримінологічний піднапрямок Чиказької школи представлений доробками таких авторів, як К. Шау, Ф. Трешер, Е. Фаріс. Ці автори працювали над дослідженням суспільної дезорганізації, вивченням неповного пристосування осіб до життя у місті.

Предмет дослідження піднапрямків *соціальної психології* та *прогнозування суспільного життя* був спільним – соціологія суспільних проблем. Дослідники піднапрямків: В. Томас та В. Огборн.

Підсумовуючи наукову вагу цього напрямку, зазначаємо, що Чиказька школа соціології здійснила низку важливих кроків для розвитку соціології міста, а саме йдеться про:

- ідентифікацію нової форми культури і способу життя – урбанізму;
- трактування міста як природного складника екзистенції у місці, розташованому територіально;
- звернення уваги на питання, яким раніше не приділялась увага, а саме: дезорганізація, інтеграція і згуртованість у місті.

Логічними послідовниками ідей Чиказької школи виступають представники напрямку **суспільної неоекології**, яка також поділяється на низку піднапрямків, а саме:

- аналіз чинників – погляди розміщення суспільних категорій у просторі міста;
- аналіз суспільних областей [2, с. 94].

Представники першого піднапрямку – Б. Беррі, Д. Касарда працювали над визначенням факторів суспільного положення і стратифікації, що розрізняють спільноту мешканців, а також над вивченням стратифікаційних особливостей; представники другого – Е. Шевкі, В. Белл – над процесами делімітації суспільних галузей за допомогою індексації первинних змінних [2, с. 94]. Загалом сам напрямок виник наприкінці 60-х – поч. 70-х років ХХ ст., основна його ідея – визначити, як спільнота організовується в процесі адаптації до середовища, що постійно змінюється і реструктурується. Пізніше в центрі наукових інтересів напрямку постала міжміська екологія, яка ставила за мету дослідити взаємозалежність та конкуренцію, стосунки домінування та підпорядкування між містами.

Культуралістичний напрямок носить на собі відбитки антинатуралізму, який знаходить свій вираз, зокрема, у праці Т. Знанецького “Місто в свідомості його мешканців”. У руслі цього напрямку місто розуміється як суспільна антологія відчуттів, що функціонують в уявленнях мешканців. До уваги беруться також цінності як витвори культури суспільних груп. Напрямок спирається на ідеї М. Вебера, Г. Зіммеля, Л. Вірта.

Дослідники М. Юнг, П. Вільмотт у межах культуралістичного напрямку працювали над соціологією локальних спільностей. У своїй праці “Сім’я та спорідненість у Східному Лондоні” автори розкривають проблему зміни та адаптації у спільнотах великих міст. Інший дослідник напрямку – О. Левіс, працював у руслі соціології андеркласу. У своїй книзі “П’ять сімей. Мексиканське кейс-стаді культури бідності” він аналізує процес і умови утворення культури бідності. А. Рапопорт досліджує питання простору міста у контексті архітектури. У своїй праці “Людські обличчя міських форм” автор представляє аналіз культури і особистості як категорій-посередників у процесі уявлення простору. Ще один дослідник напрямку – Д. Портеус – працював у руслі соціології соціальності та соціології простору. У праці “Зовнішнє середовище

та поведінка” автор досліджує поведінку одиниць, суспільства і спільнот у міському просторі, а також процеси уявлення та індексації простору. А. Страусс і К. Лінч паралельно працюють у напрямку соціології та антропології простору. А. Страусс у своїй праці “Зображення американського міста” подає аналіз культурних та суспільних образів міста. К. Лінч у роботі “Зображення міста” аналізує обумовлені культурою процеси творення і структуру образу міста [2, с. 97]. Дослідники П. Гоулд і Р. Вайт працюють у руслі антропології простору; у праці “Ментальні карти” представляють аналіз процесу творення ментальних уявлень (карт) простору і міста, обумовлених через культуру та стиль життя.

Структуралістичний напрямок, або нова соціологія міста. У межах цього напрямку польські дослідники виділяють декілька шкіл та теорій:

- теорія обігу капіталу і класової акумуляції;
- нова соціологія міста;
- регуляційна школа;
- каліфорнійська школа;
- теорія нерівномірного розвитку;
- теорія глобальних міст;
- теорія дуалізації.

Теорія обігу капіталу і класової акумуляції представлена у роботах Д. Харві “Ліміти капіталу” та “Умови постмодерніті”. Автор, натхнений працями у дусі структурального неомарксизму А. Лефевра, у своїх роботах розглядає:

- процес концентрації або циркуляції капіталу;
- протиріччя між диспонентами капіталу та спільнотами мешканців, що набувають форм класового конфлікту на тлі різниці інтересів, які виникають у зв’язку із якістю умов проживання;
- процес творення матеріального міського середовища у такий спосіб, що міг би слугувати циркуляції капіталу, продукції та попиту;
- можливості отримання користі з міських інвестицій у форматі класово-монополістичної ренти.

Очевидно, що Д. Харві у своїх працях значну увагу приділяє капіталістичним основам формування міст. Ключовим дослідницьким питанням для нього виступає пошук причин, через які міста стають збудниками соціальних конфліктів. Також автор вводить у науковий обіг поняття урбанізації капіталу, яке він доволі часто вживає, не даючи, однак, конкретного його визначення [9].

Школа за назвою *нова соціологія міста* так само базована на праці Д. Харві “Соціальна справедливість і місто”. Ця школа мало відрізняється від попередньої, в основі дослідження лежать процеси продукції, обігу капіталу, класово обумовлений поділ міського простору.

Регуляційна школа. В основі школи погляди структурального неомарксизму. Її представниця – К. Бойер у праці “Уявляючи раціональне місто” розглядає стосунки між трьома основними сферами: капітал, робота і політична влада, а також процес переходу від режиму акумуляції і способів регуляції, тобто фордизму, до вимог акумуляції і способів дерегуляції – постфордизму.

Каліфорнійська школа так само вибудована на засадах структурального неомарксизму. Представники: Д. Гордон (“Розвиток капіталізму в історії американських міст”), М. Сторпер. Автори у своїх творчих доробках представляють широке, універсальне та міждисциплінарне дослідження стану сучасних міст, урбанізованого суспільства і процесів інтеграції простору крізь призму системних та структурних, політичних, економічних і суспільних утворень.

Конфліктологічний підрозділ каліфорнійської школи представлений працями Д. Гордона, зокрема йдеться про його роботу “Класова боротьба та етапи розвитку міста”. Методологічний напрямок – структуральний неомарксизм, акцентує увагу на сучасних формах класових протистоянь. Дослідник висуває думку, що протиріччя класових інтересів виступає головним чинником змін у міському просторі.

Теорія локалізації як піднапрямок каліфорнійської школи вибудована на парадигмі структурального неомарксизму як підгрунття робітничої теорії локалізації. Піднапрямок представлений такими дослідниками, як М. Сторпер, Р. Волкер. У праці “Теорія праці і теорія локалізації” автори розробляють питання політичної мобілізації або демобілізації трудового колективу як найважливішого чинника локалізації інвестиції.

Ринковий підрозділ каліфорнійської школи ґрунтується на засадах структурального неомарксизму, збагаченого елементами критичної перспективи як основи теорії машини зростання. Автори, що працюють у межах піднапрямку: Дж. Логан, Х. Молотх у праці “Міські випадки” розкривають питання інтересів капіталу як основного чинника формування структури простору міст. У роботі також розкривається зміст терміна “машини зростання”, який розуміється як механізм розуміння зиску на будівельному ринку через капітал, чому сприяє міська влада, шукаючи можливості розширення податкової бази.

Теорія нерівномірного розвитку ґрунтується на теорії модернізації. Йдеться про капіталістичний розвиток, що спирається на новий, міжнародний поділ праці. Дослідники М. Сміт, Д. Фагін працювали над питаннями об’єктивування в економічно-просторовій та суспільній базі соціальних систем і урбаністичних процесів акумуляції, конкуренції, експлуатації і реструктуризації.

Теорія глобальних міст ґрунтується на теорії глобалізації і модернізації. С. Сассен у роботі “Міста у світі економіки” розкриває питання інтеграції глобальних ринків, операції капіталу і його виразу в центральних місцях, де процес глобалізації втілений у глобальних містах.

Теорія дуалізації ґрунтується на критичній перспективі. Автори: А. Портес, М. Кастельс Л. Бентон. Ґрунтовна праця – “Неформальна економіка”, у ній розкривається питання поглиблення відкритості економічних і культурних кордонів авансуючими (верхніми) і маргінальними (нижніми) верствами суспільної структури міст.

Нові тенденції у соціології міста представлені у працях М. Готтінера, Р. Хатчісона. Автори, спираючись на засади критичної перспективи та теорії культури, у праці “Нова міська соціологія” розкривають синкретичне співвідношення економічних та політичних аспектів із суспільними і культурними.

Інший дослідник – В. Фланаган, використовуючи здобутки критичної перспективи та елементи функціоналізму, у праці “Міська соціологія. Зображення і структура”, незважаючи на ідеологічну відмінність між структуралістичним і культуралістичним підходами, ілюструє зв’язки в межах однієї перспективи. [2, с. 101–102].

Представлений перелік авторів, які працювали у галузі соціології міста, є далеко не повним, однак ми перелічили визначальні напрямки робіт у цьому напрямі.

За радянських часів дослідження міста також проводили, і радянська соціологія міста стала відносно автономним напрямком [12, с. 380]. Тут особливу увагу приділено взаємодії міста та сільської місцевості, проблематиці урбанізаційних процесів та розробкам ефективного соціально-економічного міського планування, побуту міського населення (серед соціологів радянської доби над міською проблематикою працювали В. Рукавишніков, А. Шкаратан, Н. Барабаш).

На пострадянському просторі аналізом міської проблематики продовжують займатися О. Філіппов, І. Шмерліна, М. Вільковський, А. Байбурін та багато інших дослідників. Ці автори зосереджують увагу на аналізі простору, усвідомленні мешканцями міста свого життєвого простору в різних його проявах, соціології архітектури, семіотиці простору тощо.

З теоретичних доробок російських авторів у галузі соціології міста варто згадати працю В. Вагіна “Соціологія міста”, у якій автор у хронологічній послідовності аналізує історичні етапи містотворчих процесів.

Говорячи конкретно про вітчизняний досвід, зазначимо, що у галузі соціології міста працює низка відомих українських вчених; зокрема, йдеться про О. Макеєва, С. Матяш, І. Прибиткову, В. Белоусова, О. Міхеєву, В. Середу, Ю. Сороку, Л. Малес. Серед перелічених дослідників Л. Малес та І. Прибиткова працюють у напрямку дослідження структурування міста (зокрема, йдеться про дихотомію “приватне/публічне” у міському просторі та роль центру як частини міста). В. Серед та Ю. Сорока працюють у галузі дослідження міської ідентичності та “писання” міського простору за посередництвом пам’ятників і комемораційних практик, О. Міхеєва – над проблематикою соціального простору міста.

Як підсумок, за результатами огляду наявних теоретичних напрямків у вивченні соціології міста, треба зосередитися на ключових питаннях, які розглядаються у межах праць вищезазначених авторів:

- порівняння міста та сільської місцевості (або великого та малого міста) як різних форм поселення;
- акцентування здебільшого на макрорівневих конструкціях;
- апелювання до влади як елемента впливу на містотворчі процеси;
- акцент здебільшого на культурних та економічних чинниках містотворчих процесів;
- нероздільність понять “міста” та “міського простору”.

Недослідженими лишаються питання самого процесу та механізмів формування міста, зокрема, соціального простору міста, а також основних агентів у процесі його формування.

Також, як ми вже мали змогу зауважити, попри фрагментарність розробки такого напрямку, як соціологія міста, у закордонній, здебільшого європейській та американській традиціях, усе ж існує ціла низка концепцій та теоретичних підходів до розгляду міста, однак сучасні вітчизняні дослідники майже не здійснюють спроб їхньої аплікації до умов українського міста. Унаслідок цього втрачається як теоретична, так і практична

значимість досліджень у межах аналізованої дисципліни. Попри це, наявність теоретичних лакун у вивченні містотворчих процесів на українському ґрунті лишає перед дослідниками широке поле для подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Белоусов В.* Повсякденність як механізм міської інституціоналізації / В. Белоусов // Нова парадигма. Журнал наукових праць / гол. ред. В. П. Бех. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – Вип. 38. – С. 45–50.
2. *Majek A.* Sociologia i przestrzeń miejska / **A. Majek** // **Wydawnictwo naukowe PWN Warszawa**, 2010.
3. *Стрельнікова А.* Методичні підходи до вивчення міського простору // Соціологія міста: навчальний посібник [Текст] / Л. В. Малес, В. В. Серета, М. О. Соболевська, Ю. Г. Сорока та ін.; за заг. ред. О. К. Міхеевої. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – 340 с.
4. *Серета В.* Соціологія міста. Навчальна програма курсу та методичні матеріали / В. Серета. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 28 с.
5. *Jalowiecki B. M.* Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej / В. М. Jalowiecki, М. Szczepański // **Wydawnictwo naukowe PWN Warszawa**, 2010.
6. *Veen E. W.* Urban sociology theories [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://stmarys.ca/~evanderveen/wvdv/Urban_sociology/urban_sociology_theories.htm (3 листопада 2011 р.).
7. *Дюркгейм Э.* О разделении общественного труда / Э. Дюркгейм. – М. : Наука, 1991. – С. 241.
8. *Вебер М.* Город. [Електронний ресурс]. – Режим доступу к сайту : http://www.urban-club.ru/?page_id=7 (23 жовтня 2010 р.).
9. *Соболевська М.* Основні соціологічні концепції міста // Соціологія міста : навч. посібник [Текст] / Л. В. Малес, В. В. Серета, М. О. Соболевська, Ю. Г. Сорока та ін. ; за заг. ред. О. К. Міхеевої – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – 340 с.
10. *Вирт Л.* Урбанизм как образ жизни (пер. В. Вагина). [Електронний ресурс]. – Режим доступу к сайту : http://www.urban-club.ru/?page_id=7 (17 вересня 2011 р.).
11. *Харви Д.* Городской опыт (пер. В. Вагина). [Електронний ресурс]. – Режим доступу к сайту : http://www.urban-club.ru/?page_id=7 (5 лютого 2011 р.).
12. *Город в процессах исторических переходов. Теоретические аспекты и социокультурные характеристики.* – М. : Наука, 2001. – 392 с.

Стаття надійшла до редколегії 22.05.2012

Прийнята до друку 17.06.2012

THE MAIN CONCEPTS IN THE SOCIOLOGICAL STUDY OF CITY AND CITY FORMATION

I. Kozlova

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
ser_mot@ukr.net*

Author considers the approaches and conceptions of city and process of it's creation. While conducting analysis there was found a list of common positions of the authors and list of methodological lacunas that need to be filled.

Key words: city, space, approaches of city research.

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ГОРОДА И СПЕЦИФИКА СОЦИОЛОГИИ В ИЗУЧЕНИИ ГОРОДОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ

И. В. Козлова

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000,
ser_mot@ukr.net*

Автор рассматривает существующие подходы и концепции изучения города и городских процессов. В процессе обзора был определен ряд общих позиций авторов, которые работают в этом направлении, а также ряд методологических лагун, нуждающихся в научном заполнении.

Ключевые слова: город, пространство, подходы к изучению города.